

Evaluatie afschaffen vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar

Het effect van het niet toepassen van de vier weken zoektermijn op jongeren en de gemeente Utrecht

Maart 2023

Gemeente Utrecht

[utrecht.nl](https://www.utrecht.nl)

Inhoudsopgave

Cijfers en ervaringen	3	4. Kwalitatieve analyse	18
1. Inleiding	4	4.1 Ervaringen uitvoering	19
1.1 Aanleiding	6	4.2 Ervaringen jongeren	21
1.2 Doel evaluatie	9	4.3 Conclusie	25
1.3 Opbouw evaluatie	9	5. De effecten en opbrengsten	26
2. Aanpak evaluatie	10	5.1 Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op jongeren?	27
2.1 Vraagstelling	11	5.2 Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op de gemeente Utrecht?	28
2.2 Aanpak kwantitatieve analyse	11	5.3 Conclusie	29
2.3 Aanpak kwalitatieve analyse	12	6. Korte schets effecten inkomstenvrijlating	30
3. Kwantitatieve analyse	14	6.1 Aanpak evaluatie	31
3.1 Bijstandsaanvragen	15	6.2 Effect inkomstenvrijlating op jongeren	31
3.2 Afwijzingen bijstandsaanvragen	15	6.3 Effect inkomstenvrijlating op de gemeente Utrecht	31
3.3 Instroom in de bijstand	16		
3.4 Uitstroom uit de bijstand	16		
3.5 Overige cijfers	17		
3.6 Conclusie	17		

Cijfers en ervaringen

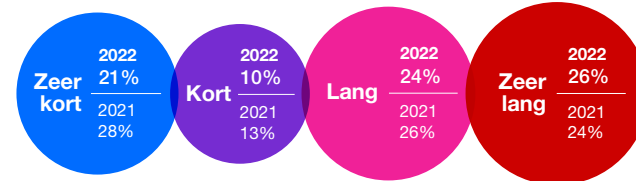
Geen aanzuigende werking door afschaffen zoektermijn

Het afschaffen van de zoektermijn heeft voor jongeren met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt geen aanzuigende werking gehad tot de bijstand. Want:

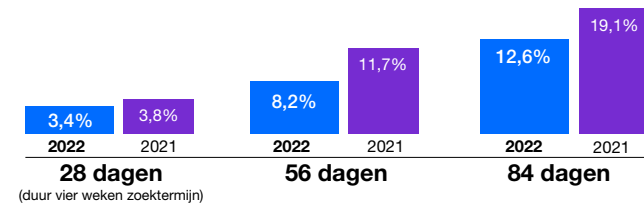
- In 2022 is geen grotere groep jongeren ingestroomd in de bijstand met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt ten opzichte van 2021.
- In 2022 is er geen snellere uitstroom van jongeren uit de bijstand geweest ten opzichte van 2021.

Instroom jongeren in de bijstand (%)

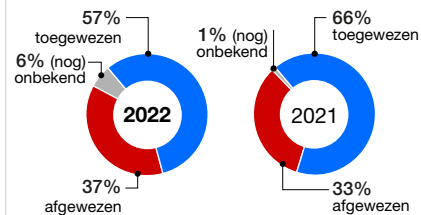
Relatieve afstand tot de arbeidsmarkt

Uitstroom jongeren uit de bijstand (%)

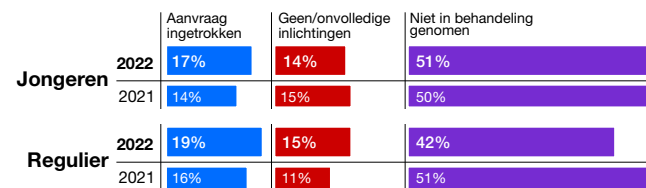

Van de bijstands-aanvragen is

Reden afwijzing bijstandsaanvraag

(% van totaal aantal afwijzingen)

Ervaringen afschaffen zoektermijn positief

De ervaringen van zowel de uitvoerende teams van de gemeente Utrecht alsook jongeren met het afschaffen van de vier weken zoektermijn zijn overwegend positief.

Uitvoerende teams

Het afschaffen van de vier weken zoektermijn zorgt voor:

- Het **voorkomen van (grotere) schulden** bij jongeren;
- Het wegnemen of **verlagen van de stress** bij jongeren;
- Een **duidelijker proces** voor het aanvragen van bijstand voor jongeren.

Jongeren

- **Voor 80-90% van de groep jongeren is de bijstand een laatste redmiddel.**

Langer hierop wachten door, bijvoorbeeld, een vier weken zoektermijn leidt tot verergering van problemen en meer stress.

- **De aanvraag van bijstand wordt als ingewikkeld en langdurig ervaren.**

Jongeren moeten vaak een grote drempel over en zijn daarna bang om fouten te maken in het aanvraagproces. De vier weken zoektermijn maakt de procedure onduidelijker en verhoogt de drempel om bijstand aan te vragen.

- **De maatregel draagt bij aan rust en perspectief voor jongeren.**

Jongeren ervaren de bijstand als een steun in de rug om tot duurzame verandering te komen.

Ik heb lang geteerd op mijn spaargeld. (...) Uiteindelijk was ik toch genoodzaakt om een uitkering aan te vragen. (...) Ik vond het moeilijk om die stap te zetten en ik wist niet dat dit kon, waardoor ik veel te laat bij de bijstand ben uitgekomen. Dat maakt het ook wel dubbel, ik had het veel eerder moeten doen.

Jongere die zonder vier weken zoektermijn een aanvraag voor de bijstand heeft gedaan in 2022

1.

Inleiding

Voor 2022 heeft het college van de gemeente Utrecht besloten de vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar af te schaffen. Daarnaast heeft het college voor 2022 besloten de vrijlating voor inkomsten en vrijwilligersvergoedingen (hierna: inkomstenvrijlating) ook toe te passen voor jongeren tot 27 jaar. Het besluit voor deze twee maatregelen is genomen voor de duur van één jaar, waarna een evaluatie zal leiden tot een advies over het vervolg. Deze evaluatie ligt nu voor u. Het doel van deze twee maatregelen is om jongeren sneller bestaanszekerheid en passende ondersteuning te bieden. Daarnaast ziet de gemeente Utrecht deze twee maatregelen ook als een eerste stap richting een gelijke behandeling van jongeren binnen de Participatiewet.

Het afschaffen van de zoektermijn houdt in dat jongeren in de gemeente Utrecht die een aanvraag doen voor de bijstand niet meer eerst vier weken moeten wachten voordat hun aanvraag in behandeling wordt genomen. Voor de afschaffing van de zoektermijn was het de bedoeling dat jongeren in deze vier weken zelf zochten naar werk. De vrijlatingsregeling is een re-integratie instrument waarbij een percentage van de (deeltijd) inkomsten tijdelijk wordt vrijgelaten. Zodat inwoners in de bijstand ervaren dat werken loont en daarmee te stimuleren tot volledige uitstroom. Dit instrument geldt normaliter alleen voor volwassenen boven de 27 jaar. De gemeente Utrecht past dit instrument nu ook toe voor jongeren onder de 27 jaar.

Ondertussen zijn deze twee maatregelen al meer dan een jaar van kracht in de gemeente Utrecht. Door de laatste ontwikkelingen binnen het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) om de Participatiewet te hervormen¹, waaronder ook de zoektermijn en inkomstenvrijlating voor jongeren, heeft de gemeente Utrecht besloten om de evaluatie en het advies over het vervolg uit te stellen tot het eerste kwartaal van 2023.

Het afschaffen van de zoektermijn houdt in dat jongeren in de gemeente Utrecht die een aanvraag doen voor de bijstand niet meer eerst vier weken moeten wachten voordat hun aanvraag in behandeling wordt genomen.

¹ Op basis van het rapport Participatiewet in Balans: [Participatiewet in balans: uitkomsten beleidsanalyse](#) | Kamerstuk | [Rijksoverheid.nl](#)

1.1

Aanleiding

Jongeren in de bijstand

De beperkende coronamaatregelen en de economische gevolgen daarvan hebben jongeren hard geraakt. Zo viel het werk in sectoren waar jongeren met name werken weg (bijv. horeca). Terwijl jongeren vaak al een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt hadden. Op 1 maart 2020 zijn daarom de regels rondom de vier weken zoektermijn en de inkomstenvrijlating voor jongeren door het Rijk verruimd². Dit ter voorkoming van het ontstaan van financiële problematiek door het plotseling wegvallen van inkomen. Terwijl ander werk of scholing door de uitzonderlijke omstandigheden niet overal voorhanden was. Deze tijdelijke maatregelen zijn per 1 oktober 2021 door het Rijk weer beëindigd.

Ondanks dat heeft de gemeente Utrecht de twee maatregelen in 2022 voortgezet. De coronacrisis heeft een sterke wissel getrokken op de weerbaarheid en mentale gezondheid van jongeren. Het afgelopen jaar is hier veel aandacht voor geweest in de landelijke media. Dit effect is ook nog steeds zichtbaar bij de groep jongeren die zich bij gemeente Utrecht meldt voor inkomensondersteuning. De gemeente Utrecht ziet dat dit een groep is met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt, die weinig financiële buffers heeft, een

wisselende kwaliteit van onderwijs heeft genoten in 2020 en 2021 en voor zowel huur als koop weinig kansen heeft op de woningmarkt.

Daarnaast zag de gemeente Utrecht in 2021 dat twee derde van de jongeren die zich meldde voor inkomensondersteuning, de aanvraag na vier weken niet doorzette. Dat betekende niet per se dat deze jongeren werk hadden gevonden. Wel betekende het dat de gemeente ze hierna uit het oog verloor. Terwijl ze mogelijk wel ondersteuning nodig hadden. De gemeente Utrecht wilde voorkomen dat de zoektermijn jongeren afschrikt om hulp te vragen. Vooral bij jongeren met woonlasten is het belangrijk dat zij hun vaste lasten kunnen blijven betalen. Voor jongeren zonder financiële buffer of iemand om financieel op terug te vallen is het moeilijk om een maand zonder inkomen te overbruggen. De gemeente Utrecht wilde dat het recht op bijstand zo snel mogelijk werd vastgesteld. Om te voorkomen dat er schulden ontstaan en om toekomstperspectief bieden.

De gemeente Utrecht wilde voorkomen dat de zoektermijn jongeren afschrikt om hulp te vragen.

² Gemeentenieuws van SZW 2020-extra ivm Coronamaatregelen | Actueel | Rijksoverheid.nl

Landelijke ontwikkelingen

Gemeenten hebben de afgelopen jaren vaak aangegeven bij het Rijk dat de Participatiewet schuurt met de praktijk. De afgelopen jaren zijn dan ook verschillende inspanningen verricht om de Participatiewet onder de loep te nemen, in samenwerking met gemeenten en belangenpartijen. De verwachting was dat de tijdelijke verruimingen in verband met de coronacrisis een mogelijke voorloper waren van meer structurele aanpassingen in de Participatiewet. Door de val van het kabinet-Rutte III en de lange periode tot het vormen van een nieuwe coalitie in 2021 bleef dit lang stil liggen. De gemeente Utrecht besloot daarom om zelf al actie te ondernemen. In de ogen van de gemeente Utrecht was het niet te veroorloven om jongeren nog langer niet te helpen.

Op 10 januari 2022 is het kabinet-Rutte IV beëdigd. Met daarin een nieuwe ministerpost voor armoedebeleid, participatie en pensioenen bekleed door Carola Schouten. Een taak van minister Schouten in het nieuwe kabinet is om de Participatiewet onder de loep te nemen. Op 21 juni 2022 heeft minister Schouten in de brief 'vervolgaanpak Participatiewet' de Tweede Kamer geïnformeerd over de vervolgstappen voor de aanpak van de Participatiewet³. Daarbij heeft ze het rapport 'Participatiewet in balans' aangeboden⁴. Dit rapport bevat de uitkomsten van een uitgebreide beleidsanalyse van de Participatiewet. Op basis van de bevindingen uit dit rapport wil de minister werken aan oplossingen voor het herstel van de balans in de Participatiewet. Een van de doelen hiervan is om ruimte te genereren om in de uitvoering de ondersteuning vanuit de wet meer toe te

kunnen spitsen op de situatie van de bijstandsgerechtigde. In de brief heeft de minister een selectie van de beleidsopties opgenomen die zij wil realiseren om de balans in de Participatiewet te herstellen (ook wel spoor 1 genoemd). Het herstellen van de balans in de Participatiewet is daarmee een trendbreuk. Waar de gemeente Utrecht positief tegenover staat. In veel van deze beleidsopties staat namelijk de mens centraal en zijn bestaande hardheden uit de wet gehaald. De centrale regie van het Rijk verplaatst zich daarmee grotendeels naar de gemeente. Ook het uitgangspunt van vertrouwen is bij veel beleidsopties, zoals het giftenbeleid, expliciet zichtbaar. Twee van deze beleidsopties gaan over de zoektermijn en het verruimen van de bijverdiengrenzen voor jongeren tot 27 jaar:

- **Zoektermijn**

Het creëren van een kan-bepaling in de wet voor de vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar. Door het creëren van een kan-bepaling in plaats van een verplichting, kan daar waar de zoektermijn onwenselijke effecten heeft maatwerk worden geboden. Dit is niet in lijn met de maatregel van de gemeente Utrecht.

- **Verruimen bijverdiengrenzen**

Het verbreden van de doelgroep voor wie de vrijlating van de inkomsten en vrijwilligersvergoedingen van toepassing is. Deze doelgroep wordt verbreed met jongeren tot 27 jaar. Dit is in lijn met de maatregel van de gemeente Utrecht.

Thematafels en lobby

Om de beleidsopties verder uit te werken, heeft het ministerie van SZW na de zomer van 2022 een aantal thematafels georganiseerd. Zo ook over de vier weken zoektermijn. Aan deze thematafel namen gemeenten (o.a. G4) en betrokken partijen uit de keten deel (o.a. Landelijke Cliëntenraad en VNG). Tijdens deze thematafels heeft de gemeente Utrecht samen met de andere gemeenten en partijen uit de keten gepleit voor een volledige afschaffing van de zoektermijn. Het pleiten voor een volledige afschaffing van de zoektermijn is in lijn met de aanbevelingen uit het rapport 'Watertrappelen in de bijstand' van de Nationale Ombudsman uit 2022⁵. In dit rapport staat dat de Nationale Ombudsman voorstander is van het niet toepassen van de zoektermijn. Uit het onderzoek blijkt dat de toepassing van de zoektermijn vaak leidt tot (grotere) financiële problemen voor jongeren tot 21 jaar, maar ook dat jongeren tot 21 jaar uit beeld raken. Daarnaast vindt de Nationale Ombudsman het voorstel om dit als een kan-bepaling te formuleren problematisch. Volgens de Nationale Ombudsman leidt een kan-bepaling tot niet uit te leggen verschillen tussen gemeenten.

Daarnaast heeft de gemeente Utrecht met de andere gemeenten en partijen uit de keten aangegeven wat haar visie is op een mogelijke kan-bepaling in de wet voor de zoektermijn:

- Kan-bepaling met volledige vrijheid voor het college van B&W (hierna: college) om deze in te vullen. Oftewel: de gehele doelgroep jongeren kan door het college uitgezonderd worden.

³ Kamerbrief vervolgaanpak Participatiewet | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

⁴ Participatiewet in balans: uitkomsten beleidsanalyse | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

⁵ Watertrappelen in de bijstand | Rapport | Nationaleombudsman.nl

- Kan-bepaling als discretionaire bevoegdheid. Oftewel: het college kan de zoektermijn in individuele gevallen opleggen als zij dit nodig acht.

Laatste stand van zaken

Op 28 november 2022 heeft minister Schouten in de brief 'stand van zaken Participatiewet in balans' de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken om de Participatiewet te hervormen en de concrete uitwerkingen van de maatregelen in spoor 1⁶. In deze brief wordt net zoals in de brief van 21 juni 2022 het creëren van een kan-bepaling in de wet voor de vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar genoemd. Een kan-bepaling zodat er daar waar de vier weken zoektermijn onwenselijke effecten heeft maatwerk kan worden geboden. In de brief wordt niks genoemd over de vrijheid die het college krijgt bij het bepalen van wanneer en voor wie die onwenselijke effecten gelden.

De gemeente Utrecht vindt het niet toepassen van de zoektermijn op basis van individuele omstandigheden niet wenselijk. Deze kan-bepaling maakt de uitvoering van de vier weken zoektermijn onnodig complex en arbeidsintensief. De uitvoering dient door deze kan-bepaling immers elke individuele aanvraag te beoordelen. Terwijl een van de doelen van de maatregelen van de Participatiewet in Balans is om een eenvoudigere Participatiewet te ontwerpen. Daarnaast is het volgens de gemeente Utrecht in de meeste gevallen voor de uitvoering van gemeenten ook niet mogelijk om na één intakegesprek al te beoordelen of de zoektermijn voor een jongere toegepast dient te worden of niet. Verder noemt minister Schouten in de brief van 28 november 2022 wederom dat ze de doelgroep voor wie de vrijlating van de inkomsten en vergoedingen van toepassing is wil verbreden. Er staat dat de doelgroep verbreed wordt met jongeren tot 27 jaar.

6 [Kamerbrief stand van zaken Participatiewet in balans](#) | [Kamerstuk](#) | [Rijksoverheid.nl](#)

1.2

Doel evaluatie

Het doel van deze evaluatie is om inzicht te krijgen in de effecten van het afschaffen van de vier weken zoektermijn en het toepassen van de inkomstenvrijlating. Deze evaluatie focust zich met name op het afschaffen van de zoektermijn en minder op de inkomstenvrijlating. Omdat landelijke ontwikkelingen omtrent het hervormen van de vier weken zoektermijn tot op heden niet in lijn zijn met de maatregel die de gemeente Utrecht toepast. Deze evaluatie levert dan ook hopelijk een bijdrage aan het landelijke debat over de toekomst van de vier weken zoektermijn. Wel staat in deze evaluatie ook een korte schets van de effecten van de inkomstenvrijlating. Aangezien de maatregel tegelijk is ingevoerd met het afschaffen van de zoektermijn en geëvalueerd dient te worden om een advies te geven over het vervolg.

Deze evaluatie levert dan ook hopelijk een bijdrage aan het landelijke debat over de toekomst van de vier weken zoektermijn.

1.3

Opbouw evaluatie

Deze evaluatie bestaat uit verschillende hoofdstukken. In hoofdstuk 2 staat de aanpak van de evaluatie beschreven. Deze bestaat uit een kwantitatieve en kwalitatieve analyse. In hoofdstuk 3 is de kwantitatieve analyse van het afschaffen van de zoektermijn weergegeven. Deze bevat een analyse van de cijfers uit de systemen van de gemeente Utrecht over bijstandsaanvragen van jongeren en jongeren in de bijstand. Vervolgens is in hoofdstuk 4 de kwalitatieve analyse van het afschaffen van de zoektermijn weergegeven. Deze bevat een analyse van de ervaringen van de teams in de uitvoering van de gemeente Utrecht en de ervaringen van jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd. In hoofdstuk 5 staan de opbrengsten van het afschaffen van de zoektermijn beschreven. Tot slot staat in hoofdstuk 6 een korte schets van de effecten van de inkomstenvrijlating op jongeren en de gemeente Utrecht.

2.

Aanpak evaluatie

Deze evaluatie bestaat uit een kwantitatieve analyse en een kwalitatieve analyse. De reden dat deze evaluatie uit beide analyses bestaat is omdat het lastig is om enkel met cijfers causale verbanden te leggen. Bijvoorbeeld of het afschaffen van de zoektermijn heeft geleid tot een grotere toestroom van jongeren die (financiële) ondersteuning nodig heeft. Naast het afschaffen van de zoektermijn hebben vele andere factoren ook een effect op de toestroom (bijv. economische conjunctuur). In de kwalitatieve analyse worden de cijfers van context en verdieping voorzien door het optekenen van ervaringen van de uitvoerende teams in de gemeente Utrecht en jongeren zelf.

2.1

Vraagstelling

In deze evaluatie worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd?
- Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op de gemeente Utrecht?

Bovenstaande vragen worden ook beantwoord voor de inkomsten-vrijlating. Dit staat echter alleen in hoofdstuk zes beschreven.

2.2

Aanpak kwantitatieve analyse

Voor de kwantitatieve analyse van het afschaffen van de zoektermijn zijn de cijfers uit de systemen van de afdeling Werk en Inkomen (W&I) van de gemeente Utrecht van 2021 en 2022 met elkaar vergeleken. In beide jaren was de vier weken zoektermijn in de gemeente Utrecht afgeschaft. De maatschappelijke situatie in beide jaren was echter wel verschillend. Zo was 2021 een jaar met beperkende coronamaatregelen (o.a. een volledige lockdown en avondklok tot eind april) en daardoor het tijdelijk wegvallen van werk in bepaalde sectoren (zoals de horeca). In 2022 werden na februari de meeste beperkende coronamaatregelen opgeheven en werd de arbeidsmarkt door het UWV als zeer krap aangeduid⁷. Ondanks de verschillen in context in 2021 en 2022 heeft de gemeente Utrecht de keuze gemaakt enkel te vergelijken met eigen cijfers. Vergelijkingen met externe cijfers, zoals van een andere gemeente, zijn minder goed te maken. De gemeente Utrecht is namelijk de enige gemeente die het afschaffen van de zoektermijn heeft doorgezet na 1 oktober 2021. Hierdoor geven enkel de cijfers van de gemeente Utrecht zelf een goed beeld van de uitwerking van deze maatregel. De volgende cijfers uit 2021 en 2022 zijn daarom met elkaar vergeleken:

- Bijstandsaanvragen jongeren;
- Afgewezen bijstandsaanvragen jongeren in vergelijking met reguliere doelgroep;

- Instroom jongeren in bijstand met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt en instroom jongeren met een relatief lange afstand tot de arbeidsmarkt;
- Uitstroom jongeren uit bijstand binnen 28 dagen, 56 dagen en 84 dagen.

Bovenstaande cijfers zijn geanalyseerd omdat werd verondersteld dat het afschaffen van de zoektermijn na de coronacrisis mogelijk een aanzuigende werking van jongeren met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt op de bijstand zou hebben.

⁷ [Arbeidsmarkt in Nederland voor het eerst zeer krap \(uwv.nl\)](https://www.uwv.nl)

2.3

Aanpak kwalitatieve analyse

Ervaringen team Nieuwe Aanvragen en team Werkmatchers voor jongeren

Het afschaffen van de zoektermijn heeft ook impact op de uitvoering van de gemeente Utrecht. Het heeft impact op zowel het team Nieuwe Aanvragen alsook het team Werkmatchers voor jongeren van de afdeling W&I. Het team Nieuwe Aanvragen beoordeelt

Proces aanvraag bijstand:

1. Er wordt een aanvraag ingediend.
2. De aanvraag wordt doorgestuurd naar team Nieuwe Aanvragen.
3. De aanvrager krijgt een rondkomengesprek aangeboden door team Rondkomengesprek.
4. De aanvrager krijgt een gesprek met een werkmatcher. Jongeren worden geholpen door het team Werkmatchers voor jongeren.
5. Indien een jongere gaat werken naast de bijstand, wordt de aanvraag tot inkomstenvrijlating beoordeelt door team BIV2.

alle bijstandsaanvragen. Het team Werkmatchers voor jongeren ondersteunt jongeren bij het vinden van werk, een opleiding of een activering. Het team Werkmatchers voor jongeren voert met elke jongere die een bijstandsaanvraag doet een intakegesprek.

Met het team Nieuwe Aanvragen en het team Werkmatchers voor jongeren zijn gesprekken gevoerd over hun ervaringen met het afschaffen van de zoektermijn. De focus van deze gesprekken lag op:

- De impact van het afschaffen van de zoektermijn op jongeren;
- Kenmerken van de 'nieuwe' doelgroep jongeren ten opzichte van de doelgroep jongeren vóór het afschaffen van de zoektermijn;
- Eventueel extra werk door het afschaffen van de zoektermijn.

Op basis van deze drie aspecten is een beeld geschetst van de effecten van het afschaffen van de zoektermijn op de teams Nieuwe Aanvragen en Werkmatchers voor jongeren.

Ervaringen team Rondkomengesprek

Een Rondkomengesprek wordt aan iedereen die een bijstands-uitkering of bijzondere bijstand aanvraagt aangeboden in de gemeente Utrecht. Ook aan jongeren tot 27 jaar. Tijdens het Rondkomengesprek kan de jongere vragen of zorgen over bijvoorbeeld schulden, wonen of het betalen van rekeningen kenbaar

maken. De consulent van het Rondkomengesprek helpt de jongere vervolgens verder met zijn of haar vragen.

Aan het team Rondkomengesprek is gevraagd om gedurende de periode van oktober tot en met december 2022 de volgende additionele vraag aan jongeren te stellen: "Wat zou er gebeuren als je nog vier weken langer op je uitkering had moeten wachten? Wat ga je dan doen?" Met deze vraag heeft de gemeente Utrecht inzicht gekregen in hoeverre en hoe de vier weken zoektermijn invloed heeft op de problemen van jongeren die een bijstandsuitkering aanvragen. Daarnaast heeft het team Rondkomengesprek een beeld geschetst van welke jongeren op het Rondkomengesprek verschenen. De focus lag daarbij op de verandering in de doelgroep in 2022 ten opzichte van de doelgroep voor de coronacrisis.

Ervaringen jongeren met de vier weken zoektermijn

De ervaringen van jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd zijn opgehaald via een spiegelgesprek. Het doel van het spiegelgesprek was bewustwording van jongeren in de bijstand. Door te luisteren naar de input van jongeren de aanpak beter aan te laten sluiten. Het spiegelgesprek is een kringgesprek met een groep jongeren. Door een gespreksleider zijn hen vragen voorgelegd die bij de medewerkers van de gemeente Utrecht en externe professionals leven. De medewerkers van de gemeente Utrecht en externe professionals waren als toehoorders aanwezig en hebben de vragen voor het gesprek geformuleerd. Zij gingen niet in discussie met de jongeren. Het spiegelgesprek is een face to face confrontatie. Professionals wordt zo een spiegel voorgehouden. De toehoorders luisteren naar de jongeren en 'beleven' live de antwoorden die de jongeren geven op de vragen die zij vooraf bepaald hebben.

De jongeren zijn op twee manieren geselecteerd voor het spiegelgesprek. Enerzijds hebben de werkmatchers jongeren in hun caseload gevraagd om deel te nemen. Anderzijds is er een mail gestuurd naar alle jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd. Hieruit zijn vijf vrijwillige aanmeldingen voortgekomen. De jongeren ontvingen voor de deelname aan het spiegelgesprek een cadeaubon t.w.v. €30,-.

Op 20 januari 2022 is het spiegelgesprek georganiseerd met vier jongeren in de bijstand. De volgende vragen zijn tijdens het spiegelgesprek aan de jongeren gesteld:

- Hoe vond je het om bijstand aan te vragen bij de gemeente?
- Wat voor gesprekken heb je gehad bij de gemeente na het aanvragen van de bijstand? En hoe ging dat?

- Heb je weleens een moment gehad dat je wilde stoppen? Of dat je niet meer wist wat je moest doen bij het aanvragen van bijstand?
- Je kreeg verschillende opdrachten aan het begin bij het aanvragen van bijstand (formulieren aanleveren e.d.), hoe was dit? Welke formulieren kreeg je en begreep je ze?
- Men zegt weleens dat het voor jongeren makkelijker is om te gaan werken en dat ze geen bijstand nodig hebben ten opzichte van volwassenen. Denk je dat het voor jou als jongere makkelijker of moeilijker is in de bijstand en om bijstand aan te vragen?
- Wat was helpend tijdens het contact met de gemeente? Wanneer had je vertrouwen? En wat was niet helpend? En wanneer had je geen vertrouwen?
- Als jij een compliment en een tip mag geven aan de gemeente als instantie en de werkmatcher, wat is je compliment en wat is je tip?

Met een vijfde jongere is na het spiegelgesprek een telefonisch interview gehouden. Deze jongere kon namelijk niet aanwezig zijn bij het spiegelgesprek. Aan deze jongere zijn dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren tijdens het spiegelgesprek.

3

Kwantitatieve analyse

De kwantitatieve analyse bestaat uit cijfers over het afschaffen van de zoektermijn uit de systemen van de gemeente Utrecht. De volgende kwantitatieve gegevens staan genoemd in deze analyse: bijstandsaanvragen, afwijzingen bijstandsaanvragen, instroom in de bijstand en uitstroom uit de bijstand.

3.1

Bijstandsaanvragen

In 2022 hebben circa 1150 jongeren bijstand aangevraagd ten opzichte van circa 1000 jongeren in 2021. Dit is een stijging van ongeveer 15%. Van deze aanvragen is in 2022 57% toegekend en 37% afgewezen⁸. In 2021 is 66% toegekend en 33% afgewezen.

De doelgroep jongeren is een steeds groter wordende groep van inwoners die bijstand aanvragen en uiteindelijk ook instromen in de bijstand. Zo was in 2015 4% van alle bijstandsaanvragen een aanvraag van een jongere. In 2022 was dit 33%. Deze percentages zijn bijna hetzelfde bij de instroom van jongeren in de bijstand. Zo was in 2015 4% van alle inwoners in de bijstand een jongere. In 2022 was dit 32%.

3.2

Afwijzingen bijstandsaanvragen

Het percentage jongeren waarvan de bijstandsaanvraag is afgewezen is hoger in 2022 (37%) dan in 2021 (33%). Bij de reguliere doelgroep is dit het tegenovergestelde. Daar is het aantal inwoners waarvan de bijstandsaanvraag is afgewezen lager in 2022 (34%) dan in 2021 (37%).

Er zijn verschillende redenen waarom een bijstandsaanvraag door de gemeente kan worden afgewezen. In deze evaluatie zijn de volgende redenen in 2022 en 2021 met elkaar vergeleken:

- **Aanvraag ingetrokken**

In 2022 (17%) hebben meer jongeren de aanvraag zelf ingetrokken dan in 2021 (14%). Ook is dit percentage in 2022 hoger bij de reguliere doelgroep ten opzichte van 2021. Een mogelijke reden waarom een inwoner een bijstandsaanvraag intrekt is het vinden van werk tijdens de termijn waarin de aanvraag in behandeling is⁹.

- **Geen/onvolledige inlichtingen**

Het verschil tussen 2022 en 2021 of jongeren tijdig gegevens hebben aangeleverd voor hun bijstandsaanvraag is nihil. Mogelijke redenen waarom jongeren niet tijdig de gegevens hebben aangeleverd zijn o.a. het vinden van werk of een te ingewikkelde of onduidelijke aanvraagprocedure.

- **Niet in behandeling genomen**

Het verschil tussen 2022 en 2021 in bijstandsaanvragen van jongeren die niet in behandeling zijn genomen is nihil. Een bijstandsaanvraag wordt niet in behandeling genomen als jongeren niet tijdig de gegevens (zoals bij geen/onvolledige inlichtingen), niet de juiste gegevens of helemaal geen gegevens hebben aangeleverd. Mogelijke redenen waarom jongeren niet (tijdig) de gegevens hebben aangeleverd zijn o.a. het vinden van werk of een te ingewikkelde of onduidelijke aanvraagprocedure.

Tabel 1

Reden afwijzing bijstandsaanvraag doelgroep jongeren en regulier 2022 en 2021. (% van totaal aantal afwijzingen)

Reden afwijzing	2022		2021	
	Jongeren	Regulier	Jongeren	Regulier
Aanvraag ingetrokken	17%	19%	14%	16%
Geen/onvolledige inlichtingen	14%	15%	15%	11%
Niet in behandeling genomen	51%	42%	50%	51%

⁸ Van de bijstandsaanvragen in 2022 zijn er nog circa 45 aanvragen waarover een besluit genomen moet worden. Deze cijfers zijn opgehaald uit de systemen op 27 januari 2023.

⁹ Wettelijk beslistermijn van een bijstandsaanvraag is maximaal acht weken.

3.3

Instroom in de bijstand

De groep jongeren die is ingestroomd in de bijstand met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt is in 2022 lager dan in 2021. Terwijl de groep jongeren die is ingestroomd in de bijstand met een relatief lange afstand tot de arbeidsmarkt in 2022 nagenoeg hetzelfde is gebleven ten opzichte van 2021.

Tabel 2

Instroom jongeren in categorieën gebaseerd op de relatieve afstand tot de arbeidsmarkt.¹⁰

Relatieve afstand tot de arbeidsmarkt	2022 (absolute aantallen)	2022 (% van totaal)	2021 (absolute aantallen)	2021 (% van totaal)
Zeër korte afstand	125	21%	198	28%
Korte afstand	57	10%	79	13%
Lange afstand	146	24%	170	26%
Zeër lange afstand	159	26%	158	24%

¹⁰ Percentages in tabel lopen niet op tot 100%. Voor 2022 komt dit doordat een deel van de instroom niet is geregistreerd in een van de categorieën. Reden hiervoor is dat de afdeling W&I van de gemeente Utrecht sinds oktober 2022 met een nieuw systeem werkt. In dit systeem vindt er geen arrangementsindeling meer plaats. Voor 2022 zijn daarom alleen de percentages berekend over de cijfers van de maanden januari t/m november meegenomen in de tabel. Voor 2021 komt dit doordat een deel van de instroom niet juist in het systeem is geregistreerd.

3.4

Uitstroom uit de bijstand

De uitstroom van jongeren uit de bijstand voor 2022 en 2021 is met elkaar vergeleken voor wat betreft de termijnen binnen 28 dagen, 56 dagen en 84 dagen. Bij alle drie de categorieën is sprake van een snelle uitstroom. Een jongere die uitstroomt binnen de termijnen van de drie categorieën kan geduid worden als een jongere met een relatief (zeer) korte afstand tot de arbeidsmarkt. Het meten van de uitstroom na 28 dagen komt overeen met de vier weken zoektermijn. Oftewel als een jongere na 28 dagen uitstroomt uit de bijstand dan had de gemeente Utrecht in het verleden met de vier weken zoektermijn de aanvraag van de jongere niet in behandeling moeten nemen.

De uitstroom van jongeren binnen 28 dagen is in 2022 nagenoeg hetzelfde ten opzichte van 2021. De uitstroom van jongeren binnen 56 dagen en 84 dagen is lager in 2022 dan in 2021.

Tabel 3

Uitstroom jongeren binnen 28 dagen, 56 dagen en 84 dagen.¹¹

Dagen	2022 (absolute aantallen)	2022 (% van totaal)	2021 (absolute aantallen)	2021 (% van totaal)
28	21	3,4%	26	3,8%
56	53	8,2%	83	11,7%
84	78	12,6%	131	19,1%

¹¹ De percentages van 2022 zijn berekend over de cijfers van de maanden januari t/m november. De cijfers zijn uit de systemen opgehaald op 2 januari 2023. De percentages van 2022 kunnen nog stijgen. Immers niet alle jongeren die zijn ingestroomd in de bijstand in 2022 waren op 2 januari 2023 al binnen 28, 56 of 84 dagen uitgestroomd.

3.5

Overige cijfers

Het aantal jongeren dat bijstand heeft aangevraagd en een Rondkomengesprek heeft gehad is nagenoeg hetzelfde in 2022 als in 2021. In beide jaren is er met 60% van de jongeren die een bijstandsaanvraag hebben ingediend een Rondkomengesprek gevoerd. Daarnaast is er volgens het team Werkmatchers voor jongeren geen verschil tussen 2022 en 2021 in het aantal jongeren dat na het indienen van de bijstandsaanvraag niet bij het intakegesprek is verschenen. Eenduidige cijfers hierover zijn niet uit de systemen van de gemeente Utrecht op te halen.

Uit de cijfers blijkt dat ondanks dat de zoektermijn is afgeschaft in 2022 er geen grotere groep jongeren is ingestroomd met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt

3.6

Conclusie

In dit hoofdstuk staan de cijfers weergegeven die (mogelijk) het effect duiden van het afschaffen van de zoektermijn. Uit de cijfers blijkt dat ondanks dat de zoektermijn is afgeschaft er in 2022:

- **Geen grotere groep jongeren is ingestroomd met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt**

Het percentage jongeren dat is ingestroomd in de bijstand met een zeer korte of korte afstand tot de arbeidsmarkt is lager in 2022 dan 2021. Ondanks de stijging van het aantal bijstandsaanvragen met ongeveer 15%.

- **Geen snellere uitstroom van jongeren uit de bijstand is**

Het percentage jongeren dat is uitgestroomd uit de bijstand na 28, 56 en 84 dagen is lager in 2022 dan in 2021.

Wel is het percentage jongeren waarvan de bijstandsaanvraag is afgewezen hoger in 2022 dan in 2021. Hierbij is ook het percentage jongeren dat de aanvraag heeft ingetrokken hoger in 2022 dan in 2021. Dit is een mogelijk negatief effect van het afschaffen van de zoektermijn. Deze jongeren hebben mogelijk in de periode dat de bijstandsaanvraag in behandeling is genomen (termijn van acht weken) werk gevonden. Echter is het percentage jongeren dat de aanvraag in zowel 2022 als 2021 heeft ingetrokken lager dan bij de reguliere doelgroep.

Een andere mogelijke reden waarom het percentage jongeren waarvan de bijstandsaanvraag is afgewezen hoger in 2022 dan in 2021 is, is dat jongeren het aanvraagproces te ingewikkeld of onduidelijk vonden. Dit signaal pakt de gemeente Utrecht op. De gemeente Utrecht gaat naar aanleiding van deze evaluatie onderzoeken hoe het aanvraagproces vereenvoudigd kan worden en hoe er meer ondersteuning geboden kan worden aan jongeren bij het aanvragen van bijstand.

Zoals eerder genoemd is het echter lastig met deze cijfers om causale verbanden te leggen. Naast het afschaffen van de zoektermijn hebben ook andere factoren (bijv. economische conjunctuur) effect op de bijstandsaanvragen, instroom in de bijstand en uitstroom uit de bijstand.

4

Kwalitatieve analyse

In de kwalitatieve analyse staan de ervaringen van de uitvoerende teams van gemeente Utrecht met het afschaffen van de zoektermijn beschreven. Het gaat hierbij om de ervaren impact van het afschaffen van de zoektermijn voor jongeren op het eigen werk van de teams Nieuwe Aanvragen, Werkmatchers voor jongeren en Rondkomengesprek. Daarnaast staan de antwoorden van jongeren op de vraag “Wat zou er gebeuren als je nog vier weken (dus totaal 12 weken) langer op je uitkering had moeten wachten? Wat ga je dan doen?” beschreven die tijdens de Rondkomengesprekken zijn gesteld. Tot slot staan de ervaringen van vijf jongeren weergegeven die in 2022 bijstand hebben aangevraagd.

4.1

Ervaringen uitvoering

Team Nieuwe Aanvragen

Het team Nieuwe Aanvragen geeft aan dat het afschaffen van de zoektermijn het proces voor het aanvragen van bijstand voor jongeren duidelijker heeft gemaakt. Minder jongeren vallen nu volgens hen tussen wal en schip. Voordat de zoektermijn afgeschaft was, was het voor jongeren onvoldoende duidelijk dat het aanvragen van bijstand eerst een melding betrof en dat zij na de vier weken zoektermijn de aanvraag nog definitief moesten maken. Het team Nieuwe Aanvragen kreeg hierover regelmatig telefoontjes van jongeren met vragen. Dit is na het afschaffen van de zoektermijn niet meer het geval.

Het team Nieuwe Aanvragen geeft aan dat het lastig is om enkel op basis van het aanvraagformulier een inschatting te maken of een jongere kwetsbaar is. Hiervoor is persoonlijk contact nodig met de jongeren. De werkmatcher voor jongeren neemt na een aanvraag altijd zo snel mogelijk contact op met een jongere.

Het afschaffen van de zoektermijn leidt wel tot meer werk voor het team Nieuwe Aanvragen. Zij dienen nu meer bijstandsaanvragen in behandeling te nemen dan voorheen. Vóór het afschaffen van de zoektermijn bleef ongeveer twee derde van de bijstandsaanvragen een melding. Deze werden niet zichtbaar voor het team Nieuwe Aanvragen, omdat er geen aanvraag tot stand kwam. De gemiddelde duur van het behandelen van een bijstandsaanvraag van jongeren is

niet veranderd. Deze duur is ook gelijk aan de duur van het behandelen van een reguliere bijstandsaanvraag.

Team Werkmatchers voor jongeren

Het team Werkmatchers voor jongeren is positief over het afschaffen van de zoektermijn. Zij geven aan dat het afschaffen van de zoektermijn stress wegneemt bij jongeren. Jongeren ervaren sneller geldrust omdat ze zonder zoektermijn eerder bijstand krijgen. Deze geldrust maakt het makkelijker voor jongeren om werk of een opleiding te vinden. Ook geeft het team Werkmatchers voor jongeren aan dat door het afschaffen van de zoektermijn (grotere) schulden bij jongeren zijn voorkomen. Doordat jongeren eerder financiële ondersteuning ontvangen, lopen zij minder risico om betalingsachterstanden en schulden op te bouwen op bijvoorbeeld de vaste lasten. De werkmatchers voor jongeren zagen in 2022 met name een instroom van jongeren met problemen op meerdere leefgebieden. Dit zijn vooral jongeren met schulden en psychische problemen.

Wel geeft het team Werkmatchers voor jongeren aan dat het niet altijd al bij het intakegesprek te duiden is of een jongere problemen op meerdere leefgebieden heeft en daardoor kwetsbaar is. Het team Werkmatchers voor jongeren geeft aan dat dit afhankelijk is van wat de jongere zelf wil delen tijdens het intakegesprek. Het opbouwen van een vertrouwensband is essentieel voor het boven water krijgen van achterliggende problematiek bij jongeren. In het algemeen duurt het

ongeveer drie gesprekken voordat er een goed beeld ontstaat over de jongere en zijn of haar problemen.

Verder ziet en hoort het team Werkmatchers voor jongeren dat het proces om bijstand aan te vragen duidelijker is geworden voor jongeren. Dit horen zij ook terug van organisaties die jongeren ondersteunen bij het aanvragen van bijstand (bijv. Buurteam). Voor het afschaffen van de zoektermijn hadden ze regelmatig discussies met jongeren over de zoektermijn. Enerzijds omdat jongeren niet begrepen dat ze na vier weken hun aanvraag pas definitief konden maken. Anderzijds omdat jongeren überhaupt niet begrepen waarom er een vier weken zoektermijn was. Sinds het afschaffen van de zoektermijn hoeven zij dus minder gesprekken te voeren over het proces. Tot slot ziet het team Werkmatchers voor jongeren geen verschil in het aantal jongeren dat niet komt opdagen bij het intakegesprek in 2022 in vergelijking met voordat de zoektermijn was afgeschaft. Wel geven zij aan dat het aantal jongeren dat niet op komt dagen bij een intakegesprek hoger is dan bij de reguliere doelgroep.

Het team Werkmatchers voor jongeren geeft aan dat er een kleine groep jongeren is die een bijstandsaanvraag doet en wél kan werken (10-20%). Dit zijn met name jongeren die net afgestudeerd zijn en daardoor geen studiefinanciering meer hebben maar nog geen baan hebben gevonden. Ondanks dat voor deze groep een zoektermijn mogelijk wel van meerwaarde is, geeft het team Werkmatchers voor

jongeren aan dat zij deze groep ook prima zonder zoektermijn kunnen aansporen om te werken. Daarnaast geven zij aan dat een gesprek met een jongere met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt nooit verloren tijd is. Elk gesprek blijkt waardevol, zo geven ze vaak tips aan jongeren of informatie die voorheen nog niet bekend was bij jongeren¹².

Het afschaffen van de zoektermijn leidt tot meer werk voor het team Werkmatchers voor jongeren. Zij dienen nu met alle jongeren die een bijstandsaanvraag indienen contact te leggen en vervolgens een intakegesprek te voeren. Voorheen probeerden zij jongeren wel al te spreken binnen twee weken als de melding was ingediend (dus voor het aflopen van de zoektermijn). Echter bij geen contact of het niet op komen dagen van een jongere bij het gesprek werd gewacht totdat de vier weken zoektermijn was verstreken. Als een melding dan niet werd omgezet in een aanvraag, was de jongere uit het oog verloren.

Team Rondkomengesprek

Het team Rondkomengesprek geeft aan dat voor het overgrote deel van de groep jongeren (80-90%) die zij spreken de zoektermijn zijn doel voorbijstreeft. Zij geven aan dat voor deze groep de nood hoog is op het moment dat zij een bijstandsaanvraag indienen. Deze groep heeft problemen op verschillende leefgebieden en vaak een klein netwerk. Zij hebben naast de financiële ondersteuning van de bijstand ook behoefte aan ondersteuning op andere leefgebieden, zoals het vinden van passende dagbesteding en hulp bij geldzorgen. De stress is bij deze groep jongeren hoog. Elke dag langer wachten

op de bijstand (bijvoorbeeld door de vier weken zoektermijn) verhoogt deze stress. Verder spreekt het team Rondkomengesprek na de coronacrisis steeds meer jongeren met psychische problemen. Met name pleinvrees en sociale angst komt vaak voor. Ook zien ze een grote toename van wantrouwen bij jongeren naar de overheid. Jongeren zijn sceptisch over het aanvragen van toeslagen en voelen zich vaak 'de klos' (bijv. studiefinanciering die meetelt met hypotheek en rente die stijgt). Het team Rondkomengesprek ziet, net zoals team Werkmatchers voor jongeren, ook dat 10-20% van jongeren die bijstand aanvraagt wél kan werken. Deze groep zijn afgestudeerden of jongeren die al sollicitaties hebben lopen. Zij zien de bijstand als een overbrugging tot werk.

Het afschaffen van de zoektermijn leidt niet tot meer werk voor het team Rondkomengesprek. Zij zien nog steeds dat ongeveer 60% van de jongeren die een bijstandsaanvraag indient op een Rondkomengesprek wil komen.

Het team Rondkomengesprek geeft aan dat voor het overgrote deel van de groep jongeren (80-90%) die zij spreken de zoektermijn zijn doel voorbijstreeft.

¹² Het team Werkmatchers voor jongeren spreekt weleens jongeren die zich na het afstuderen melden voor bijstand omdat ze nog geen baan hebben. Deze jongeren wonen in een SSH woning waar zij na één of twee jaar afstuderen uit moeten. In de gesprekken richt het team zich dan op dat jongeren zich op tijd gaan oriënteren op andere woonruimte en zich inschrijven voor woningsites. Om te voorkomen dat deze jongeren straks op straat staan.

4.2

Ervaringen jongeren

Beantwoording vraag Rondkomengesprek

Tijdens het Rondkomengesprek is aan jongeren die bijstand hebben aangevraagd in 2022 de volgende vraag gesteld: “Wat zou er gebeuren als je nog vier weken (dus totaal 12 weken) langer op je uitkering had moeten wachten? Wat ga je dan doen?”. De overgrote groep jongeren (80-90%) gaf daarbij aan dat ze:

- Dieper in de schulden komen. Door bijvoorbeeld nog meer te lenen binnen het eigen netwerk of met een hoger bedrag in het rood te staan.
- Kijken naar andere manieren om aan geld te komen. Het is onduidelijk wat deze andere manieren van geld verdienen zijn, maar mogelijk is dit illegaal.
- Niet weten wat ze moeten doen. Het aanvragen van bijstand was al hun laatste redmiddel.

Het team Rondkomengesprek geeft daarbij aan dat ze bij deze groep jongeren ook een stressreactie zagen toen ze deze vraag stelden tijdens de gesprekken. Volgens hen ontstaat deze stressreactie doordat jongeren al tot het laatste moment gewacht hebben om bijstand aan te vragen. De jongeren hebben zelf al, zonder succes, op verschillende manieren geprobeerd om hun problemen op te lossen. De extra vier weken door de zoektermijn voelt voor deze

groep als extra wachttijd voor een oplossing van hun problemen. Waardoor ze het geloof in een oplossing van hun problemen verliezen.

De andere groep is de groep jongeren die bijstand heeft aangevraagd en wél kan werken (10-20%). Deze jongeren reageren nuchter op de vraag. Ze geven daarbij aan optimistisch te zijn over het vinden van werk op korte termijn.

Spiegelgesprek

In een spiegelgesprek zijn de ervaringen van vier jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd opgehaald. Bij een vijfde jongeren is een telefonisch interview afgenomen¹³. De jongeren die gesproken zijn hebben de volgende kenmerken:

- De leeftijd van de jongeren is tussen de 24 en 27 jaar;
- Woonsituatie van de jongeren is divers: van eigen studio tot appartement met vier huisgenoten;
- Twee jongeren studeerden nog voordat ze bijstand hadden aangevraagd;
- Eén jongere met kinderen (2).

Ervaringen met het aanvragen van de bijstand

De jongeren gaven allen aan dat zij de bijstand als een laatste redmiddel zagen. De jongeren hadden de verwachting om snel weer zelf inkomen te regelen. Twee van de jongeren gaven aan echt over een drempel heen te moeten om voor zichzelf te accepteren dat de bijstand noodzakelijk was. Daarnaast ervoeren vier van de vijf jongeren het aanvragen van bijstand als een grote stap:

“Ik had ook nog best wel veel spaargeld omdat ik best wel veel had gewerkt. Dus ik heb nog heel lang op al mijn spaargeld geteerd (...) uiteindelijk [was ik] toch genooddaakt om een uitkering aan te vragen. (...) Dus ik vond het ook wel, ja, echt moeilijk om die stap te zetten en ook niemand had het echt aan me voorgesteld, waardoor ik uiteindelijk ook echt veel te laat bij de bijstand was uitgekomen. Dat maakt het ook wel dubbel, ik had het eigenlijk veel eerder moeten doen.” – Jongere, 27 jaar

Eén van de jongeren gaf aan dat de stap om de aanvraag te doen niet moeilijk was omdat werken en studeren geen optie waren en er toch inkomsten moesten zijn.

¹³ Deze jongere was ziek tijdens het spiegelgesprek.

Het proces tot het daadwerkelijk aanvragen van de bijstand werd wel door alle jongeren als negatief en ingewikkeld ervaren. De jongeren waren bang om een fout te maken in alle formulieren die voor een aanvraag ingevuld en aangeleverd moeten worden. Ook als zij hierbij werden geholpen door een hulpverlener of een medewerker van de gemeente. Ook hebben de jongeren het aanvragen van bijstand meermaals aangeduid als ‘van het kastje naar de muur gestuurd’. Hierdoor werd het gehele proces van het aanvragen van bijstand ook als langdurig ervaren. Twee jongeren gaven hierbij aan dat zij met hun persoonlijke situatie tussen wal en schip vielen waardoor geen één instantie op papier voor hen moest zorgen. Dit maakte dat zelfs één van de jongere tot vier keer toe een aanvraag heeft gedaan voordat de bijstand uiteindelijk werd toegekend.

Ervaringen eerste gesprekken met de gemeente tijdens en na de aanvraag

De jongeren beschrijven wisselende contacten te hebben gehad binnen de gemeente Utrecht na het aanvragen van bijstand. Ze kunnen hier niet altijd een functietitel aan koppelen. Twee van de jongeren gaven aan contact te hebben gehad met een medewerker van de gemeente Utrecht die hen vroeg of zij problemen ervaarden met het uitgeven van geld of het hebben van schulden.

Een aantal jongeren gaf ook aan contacten te hebben gehad met de werkmatcher voor jongeren. Eén van de jongeren gaf aan dat de werkmatcher voor jongeren enerzijds vragen stelde over de situatie en de reden voor het aanvragen van de bijstand alsook uitleg gaf over het vervolg.

Eén van de jongeren gaf aan opgelucht te zijn toen het intakegesprek met de werkmatcher voor jongeren plaatsvond. De werkmatcher

voor jongeren legde volgens de jongere gelijk de harde feiten van de wet op tafel, waar de jongere in eerste instantie best wel van schrok. Zo moest deze jongere zich uitschrijven bij de studie om aanspraak te maken op de bijstand. Terwijl deze jongere de studie bijna had afgerond. Ondanks dat gaf het contact met de werkmatcher voor jongeren de jongere veel vertrouwen. Hoewel de bijstand bij de jongere veel frustratie en emotie opriep, gaf de werkmatcher voor jongeren de jongere rust en duidelijkheid over het proces. Ook een andere jongere gaf aan dat het gesprek met de werkmatcher voor jongeren vertrouwen gaf. Het gesprek stelde de jongere gerust. De jongere dacht voorafgaand namelijk dat het lastig zou zijn om bijstand te krijgen. Deze jongere gaf ook aan dat het in het begin ongemakkelijk voelde om alle problemen in het leven te delen met een werkmatcher voor jongeren, een onbekende voor de jongere.

Momenten waarop jongeren wilden stoppen

Vier van de vijf jongeren gaven aan momenten te hebben gehad waarop ze wilden stoppen met de bijstand. De stress om toekomstige kosten is de voornaamste reden. De jongeren gaven aan graag weer te willen gaan werken. Zodat ze zich over toekomstige kosten geen zorgen meer hoeven te maken:

“Ook onvoorziene kosten die er in een keer langskomen, een tandartsrekening van € 700 à € 1000 die ik binnenkort krijg. Ja, dat is stress. Dan denk ik, hoe (...) ga ik dat betalen? Dat ik echt zo zit van, ik ga zo snel mogelijk uit deze situatie, ik wil werken want dan hoef ik me niet meer zorgen hierom te maken.” – Jongere, 24 jaar

De jongere die tot vier keer toe een aanvraag voor de bijstand had ingediend gaf aan dat het na de derde afwijzing voelde alsof het geen zin had nogmaals een aanvraag in te dienen door de aanname ‘toch

niet binnen te kunnen komen'. Ook gaf deze jongere aan erover na te denken binnenkort volledig met de bijstand te stoppen. Omdat deze het naar eigen zeggen niet redt om rond te komen in de bijstand. Deze jongere gaf hierbij aan te denken toch uit te stromen naar werk, ook al zijn de persoonlijke omstandigheden daarvoor niet optimaal.

Drie van de jongeren gaven daarnaast aan stress te ervaren door de onduidelijkheden omtrent het effect van (kleine) ontvangen bedragen naast de bijstand. Als voorbeelden werden hierbij aangehaald het verkopen van spullen op Marktplaats, het versturen van kleine betaalverzoeken tussen vrienden en het geld dat ouders hen geven op hun verjaardag. Het was voor deze jongeren onduidelijk of dit wordt ingehouden op de bijstand. Dit maakt ook dat de bijstand als een grote inbreuk op de privacy wordt ervaren. De jongeren gaven aan dat de gemeente alles wil weten wat zij in het dagelijks leven doen als je in de bijstand zit.

Het ervaren verschil van een jongere of een volwassene in de bijstand en om bijstand aan te vragen

Alle jongeren geven aan dat zij de bijstand als een tijdelijke voorziening beschouwen. Allen hebben een visie op een toekomst waarin zij weer gaan studeren of gaan werken:

"Ik wil gewoon naar school en ik wil gewoon werken, maar dat kan nu niet dus ik moet een andere manier hebben zodat ik toch een inkomen heb. Nou ja, als dan de bijstand die manier is, dan is het dat. Wat moet, dat moet." - Jongere, 26 jaar

Eén van de jongeren gaf aan niet het idee te hebben dat de bijstand ook in de eigen situatie van toepassing kon zijn. Doordat de bijstand als tijdelijke voorziening wordt gezien:

"(...) ik wist dat ik [de bijstand] voor een niet al te lange termijn nodig zou hebben. En dat ik, voor mij, mijn beeld van tevoren van mensen in de bijstand, was van mensen die inderdaad of niet aan het werk konden en dus ook niet zouden kunnen. (...) Waardoor ik dus zelf ook dacht dat ik het niet nodig zou hebben. En dat ik dus, ja, dat ik ook wist dat ik er best wel snel uit zou komen. (...) Nu is het voor mij uiteindelijk zo geregeld dat ik meer ondersteuning voor in de toekomst nog krijg om later in het leven, ja, met mijn diploma op zak veel meer te kunnen. En zo had ik er ook nooit naar gekeken. Dus ik denk voor mij, als jongere, wel, ja, de betekenis van de bijstand anders is. Het is een duwtje in de rug zodat ik daarna gewoon wel kan participeren en gewoon volledig deel kan zijn van de maatschappij. Het is gewoon eventjes de pas op de plaats, dat je voor jezelf kan zorgen zodat je daarna gewoon verder kan." - Jongere, 27 jaar

Ondanks dat denken de jongeren niet persé dat zij makkelijker aan het werk komen dan volwassenen. Eén van de jongeren ziet in haar omgeving dat het ook voor hoger opgeleide jongeren steeds moeilijker is om een baan te vinden.

Een andere jongere geeft aan dat de bijstand ook voor een negatief zelfbeeld zorgt. Alsof de jongere niet meetelt of niet goed genoeg is ten opzichte van leeftijdsgenoten waarvan de jongere ziet (op onder andere social media) dat die wel hun opleiding halen en/of een baan vinden. Wel geeft de jongere de noodzaak van de bijstand voor zichzelf aan: de bijstand is een steun in de rug om een duurzame verandering te krijgen.

Ervaringen in vertrouwen en wat wel of niet helpend is geweest

De jongeren ervoeren het contact met de werkmatcher voor jongeren als helpend. Ze voelden zich gehoord en gezien bij de werkmatcher voor jongeren. Dat riep een gevoel van vertrouwen op. Terwijl sommige jongeren voor het gesprek met de werkmatcher voor jongeren een negatief beeld hadden over de bijstand. Eén van de jongeren gaf aan veel te hebben gehad aan het advies van de eigen begeleiders en ook dat de werkmatcher voor jongeren een gevoel van vertrouwen opriep. De jongere gaf aan dat er grenzen aangegeven kunnen worden en dat de jongere zelf ook echt als actor wordt gezien.

Een onduidelijk proces en het gebrek aan inzicht in eigen dossier zijn zaken die de jongeren als niet helpend ervoeren. Zo ervoerde één van de jongeren de bijstand als erg gesloten en als een geheim. Deze jongere ervoerde dit omdat het soms onduidelijk was voor deze jongere of documentatie goed is ontvangen of hoe het proces ervoor stond. Daarnaast gaf één van de jongeren aan helemaal geen vertrouwen meer te hebben in de gemeente. Doordat deze jongere meermaals is afgewezen voor een bijstandsaanvraag.

Daarnaast gaf een van de jongeren aan helemaal geen vertrouwen meer te hebben in de gemeente.

Tips aan de gemeente

De jongeren zijn tijdens het spiegelgesprek ook gevraagd om tips te geven aan de gemeente. De voornaamste tip was om meer menselijk te werk te gaan bij het beoordelen van aanvragen voor de bijstand:

“Als tip, voor de gemeente, ga wat meer menselijk te werk in plaats van systematisch. Dat lijkt zo’n computer. Als iets niet klopt, dan word je eruit gegooid en dan zit je er niet bij. Ga wat menselijker te werk en luister naar wat wel echt de situatie is en ga niet alleen maar uit van het formulierje wat via de website wordt gestuurd. Want daar kan je eigenlijk vrijwel niks uit aflezen.” – Jongere, 26 jaar

De overige tips waren meer praktisch van aard. Bijvoorbeeld het aanpassen van het intakeformulier voor de bijstandsaanvraag en de mogelijkheid om persoonlijk in contact te komen met een medewerker van de gemeente bij het aanvragen van bijstand. Met deze tips gaat de gemeente Utrecht aan de slag (zie voor een toelichting paragraaf 3.6).

4.3

Conclusie

De ervaringen van zowel de uitvoerende teams van de gemeente Utrecht als jongeren met het afschaffen van de zoektermijn zijn overwegend positief. De uitvoerende teams geven aan dat het afschaffen van de zoektermijn zorgt voor:

- Het voorkomen van (grotere) schulden bij jongeren;
- Het wegnemen of verlagen van de stress bij jongeren;
- Een duidelijker proces voor het aanvragen van bijstand voor jongeren.

Voor de overgrote groep jongeren (80-90%) is de bijstand een laatste redmiddel. Het langer wachten op de bijstand door bijvoorbeeld een vier weken zoektermijn leidt tot het verergeren van de problemen (bijv. toename schulden) en meer stress. Daarnaast geven de jongeren aan

Het langer wachten op de bijstand door bijvoorbeeld een vier weken zoektermijn leidt tot het verergeren van de problemen (bijv. toename schulden) en meer stress.

dat ze graag willen werken en het liefst zo snel mogelijk uit de bijstand willen. Zo geeft de bijstand hun namelijk stress over toekomstige kosten. Met een hoger inkomen dan de bijstand kunnen zij deze kosten makkelijker betalen. Ook geeft de bijstand de jongeren een negatief zelfbeeld ten opzichte van leeftijdsgenoten die wel hun opleiding afronden of een baan hebben.

Het aanvragen van bijstand wordt door de jongeren als lastig, ingewikkeld en langdurig ervaren. Ze zijn bang om fouten te maken in het proces om bijstand aan te vragen en voelen zich door de verschillende instanties vaak 'van het kastje naar de muur' gestuurd. Het gebrek aan inzicht in eigen dossier en duidelijkheid over het proces noemen ze een groot gebrek. Ook was het voor de jongeren een grote stap en drempel die ze over moesten om bijstand aan te vragen. De jongeren ervoeren het persoonlijk contact met de gemeente, met name met de werkmatcher voor jongeren, tijdens en na de aanvraag als helpend. De jongeren voelden zich gehoord en gezien door de werkmatcher voor jongeren tijdens de gesprekken. Goed contact met de gemeente zorgt mogelijk ook voor een toename van het vertrouwen van jongeren in de overheid. Wanneer het contact niet goed is of als lastig en ingewikkeld wordt ervaren, bestaat het risico dat het vertrouwen in de overheid daaronder lijdt. Zoals bij één van de jongeren waarvan de bijstandsaanvraag meerdere malen was afgewezen.

5

De effecten en opbrengsten

De centrale vragen van deze evaluatie luiden:

- Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd?
- Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op de gemeente Utrecht?

5.1

Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op jongeren?

Het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op jongeren is positief. Het toepassen van een vier weken zoektermijn versterkt namelijk de negatieve ervaringen die jongeren hebben bij het aanvragen van de bijstand. Want:

- Voor de overgrote groep jongeren (80-90%) is de bijstand een laatste redmiddel. Een vier weken zoektermijn betekent dat deze jongeren langer moeten wachten op de bijstand met als mogelijk gevolg dat problemen (bijv. schulden en psychische problematiek) verergeren.
- Het aanvragen van bijstand is een grote stap voor jongeren. Zij geven aan hiervoor een drempel over te moeten. Een vier weken zoektermijn verhoogt deze drempel met als mogelijk gevolg dat jongeren die de bijstand nodig hebben afhaken tijdens de aanvraagprocedure. En daardoor uit beeld raken.
- Het aanvragen van bijstand wordt door jongeren als lastig, ingewikkeld en langdurig ervaren. Het gebrek aan inzicht in eigen dossier en duidelijkheid over het proces noemen ze hierin als grote gebreken. Een vier weken zoektermijn zorgt ervoor dat het aanvragen van bijstand langer duurt en maakt de procedure onduidelijker. Met als mogelijk gevolg dat jongeren die bijstand nodig hebben afhaken tijdens de aanvraagprocedure. En daardoor uit beeld raken.

- Jongeren zien de bijstand als een tijdelijk duwtje in de rug zodat zij later volledig kunnen participeren. Zij willen in beginsel niet uitkeringsafhankelijk worden. Jongeren geven de voorkeur aan studeren of werken boven de bijstand. Maar soms lukt dit door persoonlijke omstandigheden even niet. Hoe sneller zij de bijstand krijgen des te sneller zij mogelijk weer kunnen werken of studeren.

Ook de uitvoerende teams van de gemeente Utrecht geven aan dat het afschaffen van de vier weken zoektermijn een positief effect heeft op jongeren. De uitvoerende teams geven aan dat het afschaffen van de zoektermijn zorgt voor:

- Het voorkomen van (grotere) schulden bij jongeren;
- Het wegnemen of verlagen van de stress bij jongeren;
- Een duidelijker proces voor het aanvragen van bijstand voor jongeren.

Op basis van bovenstaande effecten vindt de gemeente Utrecht het niet toepassen van de zoektermijn op basis van individuele omstandigheden middels een kan-bepaling onvoldoende. Deze kan-bepaling verlaagt de drempel voor jongeren om bijstand aan te vragen namelijk niet. Daarnaast maakt deze kan-bepaling het proces om bijstand aan te vragen onduidelijker. Terwijl jongeren het aanvragen van

bijstand al als lastig en ingewikkeld ervaren. Jongeren weten met deze kan-bepaling namelijk niet voordat zij bijstand gaan aanvragen of de vier weken zoektermijn toegepast gaat worden of niet. Dit zorgt er mogelijk voor dat zij geen aanvraag doen of afhaken tijdens de aanvraagprocedure. En daardoor uit beeld raken.

5.2

Wat was het effect van het afschaffen van de vier weken zoektermijn op de gemeente Utrecht?

Het afschaffen van de vier weken zoektermijn heeft niet geleid tot ongewenste effecten voor de gemeente Utrecht. Het afschaffen van de zoektermijn heeft voor jongeren met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt geen aanzuigende werking gehad tot de bijstand. Want:

- In 2022 is geen grotere groep jongeren ingestroomd in de bijstand met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt ten opzichte van 2021. Ondanks dat het aantal bijstandsaanvragen van jongeren in 2022 wel met ongeveer 15% is gestegen ten opzichte van 2021;
- In 2022 is er geen snellere uitstroom van jongeren uit de bijstand geweest ten opzichte van 2021.

Wel is het belangrijk om hierbij te noemen dat naast het afschaffen van de zoektermijn ook andere factoren (bijv. economische conjunctuur) effect hebben op de bijstandsaanvragen, instroom in de bijstand en uitstroom uit de bijstand. Het is daardoor lastig om enkel met cijfers causale verbanden te leggen. Ondanks dat trekken we de conclusie dat het afschaffen van de zoektermijn geen aanzuigende werking van jongeren met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt heeft gehad. Reden hiervoor is het verschil tussen de maatschappelijke situatie in 2021 met 2022. In 2021 zat Nederland

midden in een coronacrisis met beperkende maatregelen. De economische gevolgen door deze beperkende coronamaatregelen raakten jongeren hard. Zo viel het werk in sectoren waar jongeren met name werken weg (bijv. horeca). Terwijl jongeren vaak al een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt hebben. In 2022 werden na februari de meeste beperkende coronamaatregelen opgeheven en werd de arbeidsmarkt door het UWV als zeer krap aangeduid¹⁴.

In een zeer krappe arbeidsmarkt is het te verwachten dat jongeren sneller uitstromen uit de bijstand. Dit was in 2022 echter niet het geval. Dit duidt erop dat jongeren die in 2022 bijstand hebben aangevraagd over het algemeen een groep jongeren is die geen korte afstand tot de arbeidsmarkt heeft. Een vier weken zoektermijn streeft voor deze groep zijn doel voorbij. Deze groep vindt namelijk niet binnen vier weken werk. Daarnaast is het in een zeer krappe arbeidsmarkt te verwachten dat het aantal bijstandsaanvragen van jongeren zou dalen. Dit was in 2022 niet het geval. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het afschaffen van de zoektermijn een aanzuigende werking van jongeren heeft op de bijstand. Echter zou bij deze verklaring een stijging te zien moeten zijn in de instroom van de groep jongeren met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt

en een daling van de de groep jongeren met een relatief lange afstand tot de arbeidsmarkt. Dit is niet het geval. Dit duidt erop dat de groep jongeren die bijstand in 2022 heeft aangevraagd een groep is die kwetsbaar is. Een groep voor wie de bijstand dus ook bedoeld is. Een vier weken zoektermijn streeft voor deze groep wederom zijn doel voorbij.

Het afschaffen van de zoektermijn leidt tot extra werk in de uitvoering. Er dienen nu namelijk meer bijstandsaanvragen in behandeling genomen te worden dan voor het afschaffen van de zoektermijn. Van de bijstandsaanvragen van jongeren zijn er in 2022 ook meer afgewezen ten opzichte van 2021. Waarbij ook meer aanvragen door jongeren zelf zijn ingetrokken. Dit kan een mogelijk effect zijn van het afschaffen van de zoektermijn. Het is namelijk mogelijk dat de jongeren waarvan de bijstandsaanvraag is afgewezen (doordat ze deze zelf hebben ingetrokken) in de periode dat de bijstandsaanvraag in behandeling is genomen werk hebben gevonden. Echter is het percentage jongeren dat de aanvraag in zowel 2022 als 2021 zelf heeft ingetrokken lager dan bij de reguliere doelgroep. Ook zorgt het afschaffen van de zoektermijn ervoor dat de werkmatchers voor jongeren nu met alle jongeren die een bijstandsaanvraag indienen

¹⁴ [Arbeidsmarkt in Nederland voor het eerst zeer krap \(uwv.nl\)](https://www.uwv.nl)

contact leggen en vervolgens een intakegesprek voeren. Voorheen probeerden zij jongeren al wel te spreken binnen twee weken als de melding was ingediend (dus voor het aflopen van de zoektermijn). Echter bij geen contact of het niet op komen dagen van een jongere bij het gesprek werd gewacht totdat de vier weken zoektermijn was verstreken. Als een melding dan niet werd omgezet in een aanvraag, was de jongere uit het oog verloren. Daarbij geven de werkmachers voor jongeren ook aan dat een gesprek met een jongere, ook al is deze niet kwetsbaar en kan deze wél werken, nooit verloren tijd is. Elk gesprek blijkt waardevol, zo geven ze vaak tips aan jongeren of informatie die voorheen nog niet bekend was bij de jongeren. Voor de groep jongeren die de werkmachers voor jongeren spreken die niet kwetsbaar is en wél kunnen werken, geven ze aan dat zij deze groep ook prima zelf kunnen aansporen om te gaan werken.

Het is hierbij belangrijk om te noemen dat het voor de werkmachers voor jongeren niet altijd mogelijk is om na één gesprek te beoordelen of een jongere kwetsbaar is. Er zijn ongeveer drie gesprekken nodig om de achterliggende problematiek van jongeren boven water te

Het is hierbij belangrijk om te noemen dat het voor de werkmachers voor jongeren niet altijd mogelijk is om na één gesprek te beoordelen of een jongere kwetsbaar is.

krijgen. De belangrijkste reden hiervoor is de tijd die nodig is om een vertrouwensband met jongeren op te bouwen.

Op basis van bovenstaande effecten vindt de gemeente Utrecht het niet toepassen van de zoektermijn op basis van individuele omstandigheden middels een kan-bepaling onvoldoende. Aangezien het beoordelen per individu of er onwenselijke effecten optreden door de zoektermijn arbeidsintensief is. Er zijn gemiddeld drie gesprekken per jongere nodig om een goed beeld te krijgen van de persoonlijke situatie van de jongere. Deze kan-bepaling betekent daardoor extra werk voor de uitvoering van de gemeente Utrecht. Het voeren van gemiddeld drie gesprekken per jongere leidt tot meer extra werk dan om alle jongeren die bijstand aanvragen te spreken door de afschaffing van de zoektermijn. Terwijl met laatstgenoemde gesprekken juist voorkomen wordt dat jongeren later aankloppen voor hulp met grotere (financiële) problemen of zelfs uit beeld raken.

5.3

Conclusie

Het ministerie van SZW wil de balans in de Participatiewet herstellen door de mens centraal te stellen en uit te gaan van vertrouwen. Deze evaluatie laat zien dat de wetgever dit vertrouwen ook echt kan geven aan jongeren tot 27 jaar. Uit deze evaluatie blijkt namelijk dat de overgrote groep jongeren alleen bijstand aanvraagt als dat écht nodig is. Deze jongeren hebben geen intentie om hier misbruik van te maken of langer dan nodig is gebruik te maken van de bijstand. Zij willen zelf zo snel mogelijk aan het werk. De boodschap van de gemeente Utrecht aan de wetgever luidt dan ook: vertrouw erop dat zowel jongeren als gemeenten altijd kijken hoe jongeren zo snel mogelijk (weer) aan het werk kunnen gaan of een opleiding kunnen volgen, ook zonder de vier weken zoektermijn.

6

Korte schets effecten inkomstenvrijlating

Deze evaluatie focust zich voornamelijk op de effecten van het afschaffen van de vier weken zoektermijn. Ondanks dat is de inkomstenvrijlating ook een van de maatregelen die de gemeente Utrecht heeft toegepast om de positie van jongeren in de Participatiewet te verbeteren. En is het ook een van de maatregelen die het ministerie van SZW wil hervormen om de balans in de Participatiewet te herstellen. In dit hoofdstuk staat een korte schets van de effecten van het toepassen van de inkomstenvrijlating op jongeren en de gemeente Utrecht in 2022.

6.1

Aanpak evaluatie

Ervaringen jongeren

De ervaringen van jongeren die in 2022 de inkomstenvrijlating toegekend hebben gekregen zijn opgehaald via telefonische interviews. Uit het systeem van de afdeling W&I is een aselectieve lijst gehaald met contactgegevens van deze groep jongeren. Vervolgens zijn de jongeren van deze lijst gebeld tot er vier jongeren gesproken zijn. Aan deze vier jongeren zijn de volgende vragen gesteld:

- Wat had je gedaan als je geen inkomstenvrijlating had gehad? Was je dan gaan werken of niet?
- Wat heeft het werk dat je nu doet bijgedragen aan jouw leven?

Ervaringen uitvoering

Het toepassen van de inkomstenvrijlating voor jongeren heeft ook impact op de uitvoering van de gemeente Utrecht. Deze impact is merkbaar bij het team BIV2. Team BIV2 verwerkt aanvragen voor de inkomstenverrekening, berekent het recht hierop en kent de vrijlating toe als het recht bestaat. Met het team BIV2 is gesproken over hun ervaringen met het toepassen van de inkomstenvrijlating voor jongeren. De focus lag hierbij op het proces rondom de inkomstenvrijlating voor jongeren. Team BIV2 werkt niet met een eigen caseload. Zij volgen daarom geen inwoners. Waardoor zij geen kenmerken kunnen onderscheiden van de groepen jongeren die gebruik maken van de inkomstenvrijlating. Ook kunnen zij daardoor niks zeggen over hoe jongeren de inkomstenvrijlating ervaren.

6.2

Effect inkomstenvrijlating op jongeren

Het toepassen van de inkomstenvrijlating heeft een positief effect op jongeren. Het draagt bij aan het doel om jongeren te motiveren om te gaan werken door hen te laten ervaren dat werken loont. De inkomstenvrijlating is voor drie van de vier gesproken jongeren toegepast bij inkomsten uit huidig werk. Voor één van de jongeren is de inkomstenvrijlating gebruikt bij nabetalings uit eerder werk. De jongeren die naast de bijstand zijn gaan werken geven aan dat dit vanwege noodzaak was: met de extra inkomsten kunnen zij in hun eigen levensonderhoud voorzien of schulden aflossen. Indien er geen inkomstenvrijlating toegepast was, was het onwaarschijnlijk geweest dat een aantal van de jongeren naast de bijstand was gaan werken. Eén van de jongeren noemde dit ook specifiek. Verder gaven de jongeren aan dat het werken naast de bijstand ook op andere gebieden, dan enkel op financieel gebied, een bijdrage levert aan hun leven. Zo gaven de jongeren aan dat het werk hen een gevoel van voldoening geeft en zorgt voor meer sociale contacten (met collega's).

Ook het team Werkmatchers voor jongeren geeft aan dat zij denken dat de inkomstenvrijlating een positief effect heeft op jongeren. Zij denken dat jongeren die nog niet uit de bijstand kunnen stromen zo ervaren dat werken loont. Daarnaast konden zij maar één casus naar voren halen waarin een jongere misbruik maakte van de inkomstenvrijlating.

6.3

Effect inkomstenvrijlating op de gemeente Utrecht

Het toepassen van de inkomstenvrijlating voor jongeren heeft niet geleid tot ongewenste effecten voor de gemeente Utrecht. In 2022 hebben 180 jongeren een inkomstenvrijlating gekregen. Het totaalbedrag van de inkomstenvrijlating in 2022 was circa €50.000. Gemiddeld kreeg een jongere in 2022 een vrijlating ter hoogte van €278. De dekking hiervoor wordt in het BUIG-budget gevonden. Het bedrag dat aan inkomstenvrijlatingen is toegekend aan jongeren is namelijk maar een zeer klein percentage van het totale BUIG-budget van de gemeente Utrecht.

Het toepassen van de inkomstenvrijlating aan jongeren leidt niet tot extra werkdruk in de uitvoering. Ook al past team BIV2 nu de inkomstenvrijlating voor een extra doelgroep toe. Het proces voor het toepassen van de inkomstenvrijlating van jongeren en de reguliere doelgroep is namelijk hetzelfde. Zij geven daarbij aan dat het proces voor jongeren gemiddeld even lang duurt als het proces voor de reguliere doelgroep. Team BIV2 hoeft dus niet vaker contact op te nemen om te vragen voor aanvullende informatie, indien de aanvraag via het e-formulier niet compleet is, bij jongeren dan bij de reguliere doelgroep.

Colofon

Evaluatie afschaffen vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar

Het effect van het niet toepassen van de vier weken zoektermijn op jongeren en de gemeente Utrecht

Gemeente Utrecht

Stadsplateau 1,
3521 AZ Utrecht

Maart 2023

Gemeente Utrecht

[utrecht.nl](https://www.utrecht.nl)